

NÉHÁNY GONDOLAT A HADI ÉVFORDULÓRA

AZ ELSŐ (1914—18-as) és az 1939-ben kirobbant második világ-hadseregek fegyverzete igen lényeges változáson ment át. A háborúnak több eleme azonban ma is ugyanaz, mint amilyen az első világháború alatt volt. Mindenekelőtt változatlan maradt a fegyverzet kezelője: az ember. Azután bizonyos földrajzi adottságok ma is ugyanúgy befolyásolják a szembenálló — térbelileg az 1914-es állapothoz hasonlóan elhelyezkedett — felek hadviselését, mint akkor. Mintha csak a két tábor elnevezése változott volna. Az 1914-es „központi“-hatalmak helyébe a „tengely“-hatalmak léptek. Az egykori „entente“ szerepét pedig ma a „szövetségesek“ játsszák meg. De akkor is, akárcsak most, lényegében a világalomért folyt a harc a germán összefogás és az angolszász-orosz szövetség között.

1914-ben is törekedtek a hadviselő felek a gyors, heteken belül való döntés kivívására, vagyis mai megjelöléssel „villámháborúra“. Ezért épült fel a német haditerv Belgium semlegességének megsértésén. Ez a haditerv 6—8 hetet szánt a francia haderő leverésére. Keleten és délen is hatalmas lendülettel indultak támadásra a központi hatalmak haderői. A gyors döntés azonban elmaradt, mert hiányzott hozzá a kellő mennyiségi és minőségi fölény. Ehelyett pár hónap alatt bekövetkezett a kölcsönös erőelhasználódás olyan magas foka, hogy a hadviselő felek eredményes támadóhadműveletek elvégzésére képtelenné váltak. Így fejeződött be az első világháború mozgóhadműveleteinek rövid időszaka.

A második világháborúnak azonos hadműveleti időszaka elosztódott vagy kiterjeszkedett három évre. Mindegyikre esett egy „villámháború“. 1939-ben keleten Lengyelországban, 1940-ben Flandriában és francia földön, 1941 első felében a Balkánon történt meg hetek alatt a döntés. De miként az 1914-es lendület beletorkolt a vigasztalan állásharcba, ugyanúgy véget értek 1941 második felében a jelen világháború villámgyors hadjáratái és a hadviselő felek eljutottak az egyhelyben topogó anyagcsatákhoz.

A mozgóháború három évre való elosztódásának magyarázata egyszerűen az, hogy hamarabb nem tudott erőegyensúly kialakulni. A német haderőnek hadianyagban való mennyiségi és minőségi fölénye olyan nagy volt, hogy három éven keresztül simán hengerelhette le az ellenséges szövetségnek a földrajzi viszonyoknál fogva kitérésre, elmenekülésre képtelen egyes alkotóelemeit, vagyis időrendben a lengyel, norvég, holland, belga, francia, jugoszláv és görög hadsereget. Végül csak a szigetei biztonságos területére visszahúzódott angol és az Európánál kétszerte nagyobb területtel rendelkező és ezért csak a csapások egész sorozatával leteríthető orosz maradt meg a porondon. Térbeli előnyeik biztosították nekik a küzdelem folytatásának lehetőségét.

A fentiekben vázolt hasonlatosság a két világháború között mindenestre bizonyos alapot nyújt a jelen hadihelyzet megítélésére. Mielőtt azonban erre kísérletet tennénk, pár mondatral összefoglaljuk az előzményeket.

1939-ben a német ököl kiütötte az ellenséges szövetség leggyengébb tagját, a lengyelt, akinek földrajzi elszigeteltsége megakadályozta, hogy erősebb szövetségesei részéről hatásos támogatást kaphasson. A lengyel

összeroppanás természetesen gyengítette a szövetségeket, de nem bizonyult döntő jelentőségűnek. A szövetségesek főereje még érintetlen volt.

1940-ben halálosnak látszó csapás érte a szövetségeket. Franciaország és a melléje álló kis európai államok összerokdadtak. De Anglia, bár kemény csapás érte, a leterítést elkerülte azzal a sokat vitatott, de kétségtelenül okos lépéssel, hogy idejében eltávozott a porondról. Ezzel megszerezte a harc folytatásának lehetőségét. 1941-ben ugyan még elvesztette balkáni híveit — a görögöket és a szerbeket, de szerzett két hatalmas szövetségest: a Szovjetet és az Egyesült Államokat. Végeredményben Anglia a dűnkircheni visszahajózásnak köszönheti, hogy a háború negyedik évének kezdetén kiléphetett védekező magatartásából és szövetségeseivel együtt támadást indíthatott.

Ennek a támadásnak eddig három, részben még végére nem ért fejezetét láttuk.

Az első volt a Montgomery tábornok vezérelte angol 8. hadsereg támadása az Egyiptomba hatolt Rommel-féle német-olasz hadsereg ellen. A támadás sikeres volt, mert az angolok annyi kudarc után megtalálták a győzelem legegyszerűbb, da majdnem mindig biztos receptjét: mennyiségi és minőségi túlerő alkalmazását a földön és a levegőben. Hogy milyen nagy volt a latbavetett túlerő, majd csak a háború után tudjuk meg. Hírlik, hogy az angol légi főlény akadályozta meg Rommel páncéloscsapatainak üzemanyaggal való ellátását, aztán, hogy az angol felsőbb vezetés a hadseregben levő színes csapatokat valódi angol, tehát a támadásban kemény csapatokkal cserélte ki. De bármiként áll is a dolog, az események tanúsága szerint Montgomery értett túlerejének kihasználásához. December közepén újból megtámadta a Cirenaika nyugati határára, El Agheila vidékére visszament német-olasz hadsereget. Feltehető, hogy ismét rendelkezett a sikernek emberileg biztosítható minden előfeltételével. Ha mégsemért volna el eredményt, annak oka nem a hadi felkészültség hiányában rejlett.

Az elalameini angol győzelmet nyomom követte az egész világot meglepő, politikailag és katonailag egyaránt jól elkészített angolszász partraszállás francia Észak-Afrikában, mint a szövetségesek támadó hadműveletének második fejezete. Biztos volt ugyan és várta is az egész világ, hogy az amerikai kormány nem fogja többmillió fő erejű hadseregének hatóképességét parlagon hevertetni, hanem iparkodik a német-olasz haderőkkel való megütközésre. Csak az volt a kérdés, hogy hol? Az Európában való nagyarányú partraszállás túlságosan kockázatos voltánál fogva kizártnak volt tekinthető. Ehhez az amerikai hadseregnek nem is volt meg a szükséges haditapasztalata. Ezért csak a szovjet arcvonal közvetlen megerősítése Irán felől vagy az Afrikába való áthajózás jöhetett szóba. Különböző helyzetben volt az angol hadseregnek az angol szigetországban gyülekezteték ama része, amely a védelemnél ott nélkülözhetnek mutatkozott.

Ami a szovjet arcvonal közvetlen megerősítését illeti, az ugyan körülményes, de azért elvégezhető vállalkozás lett volna, de maga a Szovjet ellenezte az ilyen módon való megsegítést. Így tehát az angolszász érvényesülés tere Afrikára korlátozódott.

Az ügyes angolszász propaganda azzal, hogy közölte csapatainak Libériába és a nyugatafrikai angol gyarmatokba való áthajózását, aztán, hogy híreket adott az Afrikát nyugat-kelet irányban átszelő autótút építéséről, elhitette a világgal, hogy az angolszász cél Közép-Afrika megszállása, hadműveleti alapul való berendezése és hogy innen indul meg az előtörés észak felé, a Földközi-tenger partjára való kijutás céljából. Mindezzel eltérült a figyelem francia Észak-Afrikáról, ahol az amerikaiak előkészítették a talajt a veszélytelen — ellenállásmentes — partraszállásra.

Az 1940. évi német-francia fegyverszünet eredményében csatlózott észak-afrikai francia vezetők várták is az angolszász haderők megjelenését, hogy oldalukra állíthassák ezt az értékes területet. Utalunk itt a német illetékes helyről Marokkó és Algéria elpártolása után elhangzott nyilatkozatra: „Egy nép megteheti, hogy darabokra tépje azt a szerződést, amely életének szabad fejlődését korlátozza“.

Mikor Franciaország 1940 június 17-én Németországtól fegyverszünetet kért, már nem volt számbavehető hadereje, sőt a hadihelyzet még valamilyen új haderőnek az 1870. évi minta szerint való rögtönzését sem engedte meg. De viszont megmaradt a francia gyarmatbirodalom (ennek csupán afrikai része 35 millió lakost számlált). Am az akkori francia vezetők elvetették azt az elképzelhető megoldást, hogy fegyverletétel helyett a háborút a gyarmatok népéreje és gazdasági erőforrásaira, az érintetlen hajóhadra és az angol szövetségesre támaszkodva folytassák. A világ közvéleményének ítélete szerint ez lett volna a hősiesebb elhatározás és jobban megfelelt volna a katonai eszményeknek. Emlékeztetünk itt a szerb hadseregnek 1915-ben az albániai tengerpartra történt elvonulására, vagy 1940-ben Hollandia magatartására. Franciaország vezetői abban kerestek vigasztalást, hogy az ország a teljes fegyverletétellel mentesül minden további véráldozattól. Ez a körülmény a nehezen szaporodó népességre bizonyára rendkívül csábító hatással volt. Kérdés azonban, hogy a követett célt elérték-e, nevezetesen nem növekedett-e a gyermekhalandóság a hiányos táplálkozás és megnehezedett életviszonyok következtében, továbbá hogy csökkent-e számbavehető módon a születések száma annak hatása alatt, hogy az 1.9 millió főre rúgó francia hadifogoly $\frac{2}{3}$ része még ma is, — 2Va év után — hadifogságban van. Fel kell tételeznünk, hogy Franciaország reményei a fegyverletétellel semmiképpen sem teljesültek. Ez magyarázza meg az anyaország és a gyarmatok magatartását.

Az északafrikai angolszász partraszállás után néhány nappal megindult keleten, mint a szövetségesek támadásának harmadik része, a Szovjet téli támadó hadművelete az arcvonal déli szárnyán és közepén — nagyobb arányokban, mint az elmúlt télen. Az összefüggés a szovjet és az angolszász hadműveletek között kétségtelen. Az eredmény vagy kudarc keleten ma még nem érzékelhető teljes határozottsággal. Különben sincs még vége a támadásnak. Bizonyos azonban az, hogy a német hadvezetés sokkal ruganyosabb, minthogy hagyná arcvonala bármely részének az orosz túlerőtől való letiprását. Megvan a mód arra, hogy a túlerős nyomás alatt álló arcvonalrész kitérjen nyugat felé? A tavaly, valamint az arcvonal déli részén a folyó év nyarán meghódított óriási területekből különösebb hadászati aggály nélkül lehet még igen széles területsávokat is feladni. A lényeg az, hogy az ilyen kitérés tervszerűen történjék, nem pedig közvetlenül az ellenség nyomásának hatása alatt. Az előbbi esetben ugyanis a csapat is érzi, hogy hadi manőverről van szó, míg utóbbi esetben a csatavesztés érzete kerekedik benne felül, ami az erkölcsi erő károsodásával is jár.

A távolról szemlélő benyomása a keleti arcvonalon dúló téli küzdelmekről pillanatnyilag az, hogy a szovjet támadások csak helyenként jártak némi térnyeréssel, de aztán a harc nagyarányú anyagcsatává laposodott, hasonlóan azokhoz, mint amilyeneket 1915—17-ben a nyugati arcvonalon az entente és a német haderők egymással vívták. Valószínű, hogy a mai anyagcsatákban a szovjet támadások véglegesen megfenneknek.

Utalunk itt azonban arra, hogy az anyagcsaták is döntő eredményeket érlelhetnek. Persze a totális háborúban megnövekedett a térnyerés — területszerzés — fontossága, mert a nyerőt a hadviseléshez fontos anyagok

birtokába juttatja és vésztőt ilyen anyagokban szegényíti. Az anyagcsaták viszont gyakran az egyetlen eszközt képviselik az ellenfél hadviselőképességének felmorzsolására. Természetesen ez is kétélű eszköz. Így például a keleti arcvonalon jelen anyagcsatái a német hivatalos jelentések szerint a Szovjet hadianyagát (és emberanyagát) jobban fogyasztják, mint a tengelyhatalmakét. Ennek dacára nem szabad lekicsinyelni az orosz támadások tényét. Ezek a támadások, tekintet nélkül teljes kudarcukra vagy esetleges térnyerésükre, arról tanúskodnak, hogy a Szovjet még mindig rendelkezik feláldozható embertömegekkel és hadianyaggal. Arcvonala még valóság. Hadiipari telepei az Ural mögött egyelőre még légierőkkel is elérhetetlen távolságban fekszenek. Azt is meg kell állapítani, hogy a szovjet haderők most nagyobb szívósággal küzdenek, mint 1941-ben és hogy képesek hosszantartó anyagcsatákra. Mindennek a hatása megnyilvánul abban, hogy igen jelentős tengelyhaderők rögzítődnek keleten.

Az északafrikai hadi eseményeket mindkét fél a maga előnyére is magyarázhatja.

Az angolszászok szerint Montgomery tábornok hadserege megtisztította Egyiptom földjét az ellenségtől és meghódította Cirenaikát. A Szezei-csatorna tehát viszonylagos biztonságba került. Ezek a tények a nyáron mélypontra süllyedt angol tekintélyt a Közel-Keleten tűrhető fokra emelték, bár egyáltalában ez a körülmény, hogy egy német-olasz hadsereg ma is Líbiában tartózkodik, még mindig árt az angol presztízsnak. Hátrányos Montgomery hadseregére az utánszállítási vonal óriási meghosszabbodása és hátrány az angol hajózásra, hogy a Szezei-csatornát az óceánok közti forgalomra még kevésbé használhatja mint eddig, mert a tengely haderői Tunisz megszállásával a Földközi-tengert Szicília és Tunisz között szinte légmentesen elzárták.

Eisenhower amerikai tábornok partraszállási hadműveletének előnyei és hátrányai felől is lehet vitatkozni.

Az angolszászok hivatkozhatnak arra, hogy Marokkó és Algéria megszállásának hatása már megnyilatkozott Franciaország magatartásában: a francia gyarmatok — a japán megszállás alatt levő Indo-Kína kivételével — az angolok oldalára álltak és hasonlóan cselekedett a francia hajóhadnak még ingadozó része, a Toulonban elsüllyesztett egységek kivételével. Francia Észak-Afrika megszállása Dél-Európa, különösen pedig az olasz félsziget, aztán Szicília és Szardínia ellen jól felhasználható repülőterek birtokába juttatta az angolszászokat. Ezzel szemben áll Franciaország helyzetének végleges tisztázása. A tengelyhatalmak eltávozhatták a hátukban álló, megbízhatatlan francia haderőt, megakadályozták a francia hajóhad jelentős (Toulonban levő) részét, hogy csatlakozzék a szövetségesekhez és elvonták Dél-Franciaországot, mint partraszállásra és európai második arcvonalon alakítására igen alkalmas területet a szövetségesek elől, végül pedig Tunisz északi részének megszállásával a Földközi-tengeren rendkívül előnyös hatalmi állásra tettek szert.

Megjegyzendő itt, hogy az angolszászok az északafrikai hadművelettel nemcsak Marokkó és Algéria megszállására törekedtek. A cél az angolszász uralomnak a Földközi-tengeren való biztosítása és Olaszországnak a háborúból való kikapcsolása lett volna. A terv megvalósítása Tunisznak (az országnak) megszállása nélkül nehezen képzelhető el. A tuniszi kikötők, főleg Bizerta és Tunisz birtoka nélkül a háború színhelyének Dél-Európába való áthelyezése ha nem is lehetetlen, de rendkívül kockázatos vállalkozás volna.

Nem világos, hogy mi okozta az angolszász haderőknek Tunisz határán való megtorpanását. Az első időkben ott csak jelentéktelen ten-

gelyerők lehettek. Talán nem sikerült francia akadékoskodás miatt a megszállás sima végrehajtását előkészíteni, vagy talán valóban nem álltak rendelkezésre a megszálláshoz a kellő nagyságú angolszász erők? A megtorpanás felér egy vesztett ütközettel.

Tunisz birtoka természetesen fontos a tengelynek is. Védi Rommel tábornagy tripolitániai védőállásának hátát. Távoltartja Szicíliától és Dél-Olaszországtól az ellenséges partraszállást. Elvon az angolszászoktól egy kiváló tengerészeti támpontot (Bizertát) stb. Egyáltalában fontos a tengelynek azért, mert keresztezi vele az angolszász terveket.

Várható tehát, hogy Tunisz birtokáért heves küzdelem fog kifejlődni.

Bizonyos hasonlóságot is lehet találni Tunisz és a Salamon-sziget-csoport között. Az előbbi Olaszországot és a Földközi-tengert, az utóbbi Ausztráliát és a Korall-tengert védi.

Az évfordulói helyzet emlékezetünkbe idézi az első világháború alatt 1916 nyarán bekövetkezett helyzetet is, amikor az entente minden arcvonalon támadásra indult, de a központi hatalmak ezt a rohamot, éspedig nyugaton a Somme mentén, keleten a lucki és az oknai csata után visszavett arcvonalon, délkeleten Erdélyben a Maros vonalán, a Balkánon Monastir vidékén, délnyugaton a hatodik Isonzo-csatában kisebb-nagyobb térveszteség mellett kivédték, sőt még módot is találtak arra, hogy Erdélyben nagysikerű ellentámadást is hajtsanak végre.

JULIER FERENC